

ДРУШТВЕНЕ ИНОВАЦИЈЕ

ПРИЛИКЕ И ИЗАЗОВИ ЗА ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЦИВИЛНОГ ДРУШТВА У БИХ

Александар Божић

Докторант на Универзитету
Агдер у Норвешкој

институција или влада не може самостално рјешавати друштвене изазове, већ једино кроз партнерство и сарадњу са другима актерима. Истовремено, партнерство и сарадња између различитих организација подразумевају интеракцију које се развијају у циљу рјешавања социјалних проблема повезивањем, размјеном и прерасподјелом својих ресурса и могућности за усклађивање понуде и потражње, као и омогућавању друштвених промјена. Такав ангажман различитих актера, као што је између цивилног сектора и јавних државних установа, може подстаћи додатни развој нових облика партнерстава и неформалних савеза, те повећати опсег активности, трансфер знања, ангажман грађана и корисника услуга у доношењу одлука и управљању услугама, као и даљњи развој друштвене вриједности и иновације. Чини се да је природа сарадничког партнерства између јавне управе и грађана (као скупине грађана или организација цивилног друштва) важан аспект копродукције и заједничког креирања јавних услуга, међутим значајан ниво неизвјесности, препрека и потешкоћа постоји и треба их превладати.

БиХ контекст

Распад Југославије и посљедични конфликт у БиХ између 1992. и 1995. отворили су врата различитим међународним развојним организацијама које су се дубоко укључиле у последијеконфликтну обнову и утицале на драматично ширење локалних организација цивилног друштва. Присуство тако великог броја међународних актера имало је позитивне користи за успостављање цивилног друштва у БиХ, међутим истраживања су потврдила да су произвеле недовољне ефекте на изградњу мира и помирење, те додатно отежале сарадњу између државних и недржавних актера у првих десетак година постконфликтног развоја.

С друге стране, с обзиром на неспособност децентрализованих и фрагментираних јавних установа социјалне заштите да задовоље социјалне потребе постконфликтног друштва, улога одређеног броја организација цивилног друштва постала је видљивија у провођењу пројеката социјалне укључености и у пружању превентивних социјалних услуга за најугроженије друштвене групе, који су се претежно финансирани из иностранства. Иако су ОЦД примијениле многе друштвено-иновативне елементе у пружању услуга које раније нису постојале и покренуле међусекторску сарадњу, због сложеног социјално-политичког контекста који не подржава иновативност и позитиван друштвени развој, улога цивилног сектора као генератора друштвених иновација остала је непрепознатљива.

Чињеница је да се донаторска подршка смањује, те велики међународни грантови постали су далека прошлост, поготово у области социјалног укључивања и социјалних услуга којих је увијек мањкало, што аутоматски утиче и на одрживост већег броја ОЦД-а у БиХ који су годинама били зависни од иностране подршке. Таква ситуација додатно утиче на њихову стабилност и

позиционираност у локалној заједници. Често локалне заједнице или различити нивои јавних институција нису увијек отворени за сарадњу са цивилним сектором због различитих политичких утицаја и притисака, што на неки начин смањује простор за активности цивилног сектора. Проблем додатно погоршавају чињенице да је ниво развијености организационих капацитета ОЦД-а различит у односу на веће градске центре и у мањим општинама, као и све очигледнији одлив искусног кадра из цивилног сектора.

Неопходно је нагласити да се годинама сектор цивилног друштва развијао паралелно али одвојено од јавног сектора, те се у једном моменту најалост нису препознали добробити за међусобно увезивање и пропуштена је прилика за могући развој за све стране и све сегменте друштва. Такође, генерални низак ниво социјалног повјерење у транзицијској БиХ додатно утиче на неповољну позицију цивилног сектора у друштву. Истовремено, негативни ставови су усмјерени и према неадекватној донаторској политици у БиХ, која није развила културу вредновања цивилног друштва, док је цивилни сектор пропустио шансу да дјелује на јачој промоцији својих резултата и постигнућа према јавности, а не само у правцу задовољавања интереса донатора.

Перспектива цивилног сектора у БиХ и друштвених иновација?

Оно што је свакако позитивно јесте да организације цивилног друштва, првствено у области социјалног укључивања и социјалних услуга, посједују значајна искуства, ресурсе, научене лекције које се могу интегрисати и ставити у функцију проналажења трансформативних и одрживих рјешења. ОЦД имају снажну присутност на терену и остварују директан однос са корисницима, добро разумију њихове потребе, а с обзиром на недостатак расположивих средстава, посебно од локалне управе, многе организације су осмислиле врло иновативне и економичне приступе за рјешавање социјалних проблема. ОЦД-а су прилично снажљиве у стварању локалних мрежа, изградњи односа с кључним актерима на терену, као и на јачању пракси заснованих на истраживању. Успостављањем и моделирањем услуга које не пружају надлежна министарства и јавне установе, ОЦД значајно попуњавају јаз који је присутан у области социјалних услуга. Такође, ОЦД у БиХ посједују специфична техничка знања и експертизе у изградњи капацитета у одређеним подручјима рада, а њихова умреженост на европском нивоу пружа им могућност да промовишу и прилагоде савремене иновативне социјалне праксе у комплексним БиХ условима.

Одређен број ОЦД-а, првенствено тзв. корисничка удружења која су активна у области социјалне заштите успјели су остварити дугогодишњу сарадњу и партнерство са различитим нивоима власти, не само као партнери у креирању јавних политика, већ као и пружаоци јавних социјалних услуга кроз различите уговорне односе, иако је оваква врста институционалног дјеловања често обојена односом моћи, контролом и неравноправним положајем унутар и између организација и институција. Позитиван примјер је свакако модел проширених услуга који је развијен у Бањој Луци који за претходних 15 година показао да је могуће у БиХ развити успјешан однос кооперативног партнерства између корисничких организација цивилног друштва и локалне самоуправе у развоју

и пружању социјалних услуга.

Промјене које се дешавају глобално, а које директно утичу и на наш регион захтјеваће другачији приступ намицању него што је то сада био случај, те ће се више усмјерити у процес преговарачког партнерства између државног и цивилног сектора. Такође, неопходно је више размишљати о развоју филантропије као једне битне ставке која би требала да се развија као нова иницијатива, али и развијање сарадње са приватним сектором. Међутим, чињеница је да се многи напросто не усуђују да крену у томе правцу. Можда је разлог што немају знања, вјештина или једноставно не виде можда неки стварни извор финансирања, мада је чињеница да су ефекти филантропије видљивији тек након одређеног времена, што је доста отежавајућа околост за сектор цивилног друштва у овој фази. Претходно је неопходно дјеловати на промјени законских рјешења када је у питању порески третман ради веће финансијске одрживости. Истовремено, локалне заједнице, кантоналне и ентитетске власти издвајају значајна средства за рад сектора цивилног друштва, али највећи дио се усмјерава за рад спортских или ветеранских удружења, док се питања социјалне заштите и највулнерабилнијих група стављају на маргину, те средства која се издвајају за ту намјену су често минимална и незнатна како би се остварили значајнији исходи. Са друге стране, дијаспора и филантропија у многим земљама у развоју препознати су као један од модела који пружа могућност за развој, иновирање и друштвене промјене. Организације цивилног друштва свакако да могу у том процесу имати значајну улогу, али је неопходно уложити доста труда и енергије, не само у привлачењу дијаспоре за филантропију и развијању сарадње, већ и у промјени често неповољне или нејасне слике о ОЦД-а у БиХ и њеним потенцијалима.

Стварање предуслова за развој друштвених иновација и одржив развој у тзв. "хибридним режимским друштвима" као што је БиХ - са често нефункционалним моделима власти и ниске политичке културе које не функционишу по принципима доброг управљања и добре владавине, засигурно захтјева другачији приступ у односу на европске развијене земље. Ипак, за протеклих 25 година БиХ је стекла препознатљиве ванинституционалне актере у друштву, који јесу и даље могу бити значајан генератор промјена - проналажењем одговора на друштвене проблеме за које институције немају рјешења или традиционална институционална рјешења нису адекватна.

С тога је вријеме да се напокон схвати да је сектор цивилног друштва интегрални дио једног система и да својим иницијативама припомаже систему надопуњавајући услугама које систем није у прилици да изврши. Социјална политика и заштита појединаца и породица од социјалних ризика јесу у обавези државе, те сарадња између јавног и цивилног сектора представља потенцијално ефикасан механизам за развој нових пракси и иновативних одговора у наведеним областима. Међутим, будући да је БиХ стално на некој вјетрометини и у процесима промјена, тешко је предвидјети како ће се улога и позиција ОЦД-а развијати у будућности, односно колико ће се успјети подстицати и подржавати друштвене иновације инициране од стране цивилног друштва.